

بررسی و تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و تخلفات ساختمانی

(مطالعه موردی: شهروندان شهر بابلسر)

عامر نیک پور - استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران

محمد مهدی فقیه عبدالهی - دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

M.faghhi@modares.ac.ir

سیده زهرا سیدعلی‌پور - دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه مازندران، مازندران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۷/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۱/۲۲

چکیده

مفهوم سرمایه اجتماعی با توجه به ماهیت و محتوای خود تقریباً با تمامی موضوعات و مسائل مطرح در حوزه علوم انسانی و اجتماعی از جمله مسائل مربوط به برنامه‌ریزی شهری و شهرسازی و به‌خصوص تخلفات ساختمانی ارتباط پیدا می‌کند. چنانچه میزان تخلف از مقررات و قوانین در جامعه‌ای از حد خود بالاتر رود، این امر می‌تواند جامعه را تهدید کرده و به آن آسیب جدی برساند. این پدیده، متأثر از عوامل بی‌شماری است؛ در این میان سرمایه اجتماعی به سبب ایجاد پتانسیل و ظرفیت‌های وجودی مثبتی که در فرد ایجاد می‌کند، می‌تواند از این امر جلوگیری نماید. هدف پژوهش حاضر، بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی و تخلفات ساختمانی است. اطلاعات این پژوهش با روش پیمایش، از نمونه‌ای با حجم ۳۷۰ نفر از سرپرستان خانوار شهر بابلسر در سال ۱۳۹۳ و نیز با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله و پرسش‌نامه محقق ساخته جمع‌آوری شد که اعتبار آن از طریق اعتبار محتوایی و پایایی آن از طریق ضریب آلفای کرونباخ سنجیده شده است و سپس اطلاعات گردآوری شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد. یافته‌ها نشان داده است که سرمایه اجتماعی با تخلفات ساختمانی رابطه منفی دارد؛ همچنین ابعاد سرمایه اجتماعی رابطه منفی معنی‌داری را نشان می‌دهد. رگرسیون چند متغیره به روش گام‌به‌گام نشان داد که سه متغیر آگاهی به قوانین، اعتماد به مجریان قانون و هنجارهای اجتماعی به ترتیب در مجموع ۲۳/۸ درصد از واریانس متغیر وابسته (تخلفات ساختمانی) را تبیین می‌کنند که افزایش آن‌ها منجر به کاهش میزان تخلفات ساختمانی می‌گردد.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی، تخلفات ساختمانی، شهر بابلسر

مقدمه

تمرکز بر مقوله سرمایه اجتماعی مبتنی بر نقشی است که سرمایه اجتماعی در تولید و افزایش سرمایه‌های انسانی، فرهنگی، اقتصادی و محیطی ایفا می‌کند (شریفیان ثانی، ۱۳۸۱: ۵). سرمایه اجتماعی به‌عنوان عاملی برای موفقیت در برنامه‌های رفاه اجتماعی و سلامت اجتماعی مورد بحث قرار می‌گیرد و به همین دلیل نیز امروزه در بررسی و تدوین شاخص‌های اجتماعی و توسعه توسط سازمان‌های معتبر جهانی، جایگاه خاصی را به خود اختصاص داده است (زارع شاه‌آبادی و ترکان، ۱۳۹۱: ۸۵). جیمز کلمن^۱ برای تعریف سرمایه اجتماعی از نقش و کارکرد آن کمک گرفته و تعریفی کارکردی از آن ارائه کرده است. بر این اساس سرمایه اجتماعی عبارت است از ارزش آن جنبه از ساختار اجتماعی که به‌عنوان منابعی در اختیار اعضای دیگر قرار می‌گیرد تا بتوانند به اهداف خود دست یابند. کلمن معتقد است که مفهوم سرمایه اجتماعی نشان‌دهنده آن است که چگونه ساختار یک گروه می‌تواند به‌عنوان منبعی برای افراد آن گروه عمل نماید (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۷۹). از دیدگاه فوکویاما^۲ سرمایه اجتماعی مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی می‌باشد که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میانشان مجاز است در آن سهیم می‌باشند (زارع شاه‌آبادی و ترکان، ۱۳۹۱: ۸۵ به نقل از فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۲).

مفهوم سرمایه اجتماعی به دلیل ماهیت و محتوایی که دارد از این پتانسیل برخوردار است تا در تحلیل‌های نظری در حوزه‌های مختلف به کار گرفته شود، یکی از آن حوزه‌ها، قانون‌گریزی و از آن جمله تخلفات ساختمانی است. تخلفات ساختمانی به‌عنوان متغیر دوم این پژوهش و به‌عنوان مؤلفه‌ای از قانون‌گریزی در لغت به معنی خلاف کردن و خلاف وعده کردن (عمید، ۱۳۹۰: ۲۰۶) آمده است، این واژه به‌کرات در قوانین مدنی و کیفری به‌کاررفته است، همین کاربرد دوگانه موجب اختلاف نظر در مورد ماهیت حقوقی تخلفات ساختمانی می‌شود.

- ماهیت کیفری: دلیلی که مدعیان بر آن اشاره می‌کنند مجازات قائل شدن برای آن است.

- ماهیت غیر کیفری: یکی از دلایل آن دادگاه محسوب نشدن مراجع اختصاصی مانند کمیسیون ماده صد است (کامیار، ۱۳۸۷: ۲۶۶)

تخلف از مقررات ساختمانی یکی از مهم‌ترین معضلات شهرنشینی سریع به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه و شهرهای بزرگ می‌باشد و به معنی عدم انطباق با مقررات احداث ساختمان که برای پیشبرد منافع عمومی با تضمین کیفیت زندگی شهری و دستیابی به عدالت شهری تأسیس شده است تعریف می‌شود (Sarkheyli et al, 2012: 19). با توجه به شرایط حاکم بر هر جامعه‌ای، تعاریف مختلف با توجه به شرایط مورد استفاده برای توصیف تخلف از مقررات ساختمانی وجود دارد، از جمله: ساختمان‌های غیرقانونی^۳ (Blac, 2008; Rukwaro, 2009)، ساختمان‌های غیرمجاز^۴ (al, Kahraman et 2006)، ساختمان‌های کنترل نشده^۵ (Alnsour & Meaton, 2009)، ساختمان‌های غیررسمی^۶ (Alnsour & Meaton, 2009).

1- James Coleman

2- Fukoyama

3- Illegal building

4- Unauthorized building

5- Uncontrolled building

6- Informal building

Ioannidis et al, ۲۰۰۹)، ساختمان فاقد سازمان^۱ (Alnsour & Meaton, ۲۰۰۹)، ساختمان بدون مجوز^۲ (Kapoor & Blac, ۲۰۰۹) و ساختمان‌های برنامه‌ریزی نشده (Rukawaro, ۲۰۰۹). همه این برچسب‌ها یک ویژگی مشترک دارند و آن عدم انطباق مقررات و قوانین با استانداردهای برنامه‌ریزی شهری و قوانین ساختمانی است.

نوع و شدت تخلف ساختمان از جامعه‌ای به جامعه دیگر و از کشوری به کشور دیگر متفاوت می‌باشد. شدت این مسئله تابعی از ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، حقوقی و همچنین کیفیت مدیریت شهری در منطقه متأثر از این مشکل است. از این منظر سرمایه اجتماعی به‌عنوان ابزاری اساسی قابلیت و کارایی بالایی در تبیین و توضیح مسائل و مشکلات، از جمله آسیب‌های اجتماعی دارد. چنان‌که می‌توان از آن به‌عنوان راه‌حل مشکلات اجتماعی نام برد؛ بنابراین در صورتی که عناصر این مفهوم به‌خوبی مورد بررسی قرار گیرد و در یک قالب منسجم مدون گردد، قادر است تا به‌خوبی در شناخت و تحلیل آسیب‌های مؤثر واقع شده و راهکار مناسبی را در بحث پیش‌گیری در اختیارمان قرار دهد (چلبی و مبارکی، ۱۳۸۴: ۴).

مسئله اصلی که این پژوهش را به سمت ارائه و اجرای مطالعه بالا سوق داده است، افزایش تخلفات ساختمانی در سطح جامعه و درکنش بین افراد و نهادهای مدیریت شهری است. متأسفانه رفتار قانون‌مداران در جامعه ایران همواره ضعیف بوده و در سال‌های اخیر نیز بیش‌تر تضعیف شده است. این پدیده به‌عنوان یک آسیب اجتماعی، متأثر از عوامل بی‌شماری است (زارع شاه‌آبادی و ترکان، ۱۳۹۱: ۸۵). در این میان سرمایه اجتماعی به سبب ایجاد پتانسیل و ظرفیت‌های وجودی مثبتی که در فرد ایجاد می‌کند می‌تواند از این پدیده (تخلفات ساختمانی) جلوگیری کند. این امر به دلیل تأثیرات متقابلی است که سرمایه اجتماعی با مسائل گوناگون جامعه، به‌خصوص حوزه آسیب‌های اجتماعی و معضلات شهری دارد. اکثر مطالعاتی که تاکنون در این حوزه صورت گرفته به بررسی سرمایه اجتماعی با قانون‌گریزی و یا جرم و جنایت در سطح کلان و منطقه‌ای پرداخته و در بررسی منابع اطلاعاتی، اسناد و داده‌ای که رابطه سرمایه اجتماعی و تخلفات ساختمانی را بررسی کرده دیده نشده است؛ بنابراین پژوهش حاضر ضمن بررسی میزان سرمایه اجتماعی و ابعاد مختلف آن، رابطه بین سرمایه اجتماعی و تخلفات ساختمانی را به‌مثابه یک آسیب اجتماعی و فرهنگی در بین شهروندان شهر بابل بر بررسی قرار داده است.

مبانی نظری

در این بخش به بررسی برخی نظریه‌های تعیین‌کننده رابطه تخلفات ساختمانی و سرمایه اجتماعی پرداخته می‌شود. در هر یک از این نظریه‌ها به روش‌های مختلف سعی شده است از مفهوم سرمایه اجتماعی یا یکی از معرف‌های آن برای کمک به تبیین توانایی‌های متفاوت اجتماعات انسانی نسبت به حل دامنه وسیعی از مسائل جمعی به‌عنوان مثال تخلفات ساختمانی استفاده گردد. در جدول ۱ تقسیم‌بندی کلی از انواع این نظریه‌ها مشخص شده است:

^۱- Unorganized building

^۲- Building with out permit

جدول شماره ۱- انواع نظریه‌های تبیین‌کننده سرمایه اجتماعی و جرم

نظریه پردازان	ویژگی‌ها	نظریه
لدرمن و دیگران، ۱۳:۱۹۹۹ چلبی و مبارکی، ۱۰:۱۳۸۴ لیتل، ۶۵:۱۳۸۱	۱- افراد دارای انتخاب‌های عقلانی زمانی دست به تخلفات ساختمانی می‌زنند که سود خالص مورد انتظاری که از این فعالیت به دست می‌آید، بیش‌تر از آستانه اخلاقی باشد. ۲- افزایش تخلف ساختمانی با سرمایه اجتماعی رابطه معکوس دارد. ۳- در صورت وجود سرمایه اجتماعی مثبت و وجود روابط گرم متقابل و اعتماد کافی بین اعضای جامعه، افراد در اغلب موارد مرتکب تخلف ساختمانی نمی‌شوند.	نظریه انتخاب عقلانه
رابرت اگینو، ۱۹۹۷ و شاو مک کی (۱۹۴۲) و بورسیک (۱۹۸۸) و سمپس (۱۹۸۶) و ارل رایبینگتون ^۱ ، ۵۲:۱۳۸۶ و واحدی و همکاران، ۴۵:۱۳۸۸	۱- نیروهای اقتصادی و اجتماعی در جهت الگوهای تخریب نواحی طبقات پایین‌تر عمل می‌نمایند و بسیاری از ساکنان آن‌ها را درون الگوهای رفتاری (قانون شکنانه) قرار می‌دهند. ۲- مهاجرت، صنعتی شدن و رشد سریع شهرنشینی، موجبات زیر پا گذاشتن یا عدم پیروی از الگوهای تثبیت شده و کاملاً سازمان‌یافته زندگی را فراهم می‌آورند. ۳- سرمایه اجتماعی پایه و اساس کنترل اجتماعی است. ۴- اجتماعات سازمان‌یافته تا حدودی گرفتار تخلف از قانون و مقررات و شرایط منفی دیگر می‌باشند. ۵- رفتار غیرقانونی (قانون شکنانه) از طریق کنش متقابل با دیگران آموخته می‌شود. ۶- وقایع پرتنش در خانواده یا محله به احساسات منفی و بعداً تخطی از مقررات منجر می‌گردد.	نظریه ساختار اجتماعی
آگینو ^۲ ، رابرت مرتن ^۳ ، آلبرت کوهن ^۴ ، پروساک، ۷۶:۲۰۰۱. کلوارد اوهلن ^۵	۱- عدم توانایی شخص در دستیابی به اهداف مقبول اجتماعی ۲- ناکامی در رسیدن به جایگاه بالاتر در جامعه ۳- عدم برخورداری اشخاص از فرصت‌های مشروع برای نیل به اهداف ۴- هنجارهای موجود در فرهنگ‌های مختلف مولد سرمایه اجتماعی است.	نظریه‌های فرآیندهای اجتماعی

سرمایه اجتماعی از طریق مکانیسم‌های متعددی می‌تواند میزان تخلف از مقررات و ضوابط ساختمانی را تحت تأثیر قرار دهد و آن را کاهش یا افزایش دهد. این مکانیسم‌ها را می‌توان در فرآیندهای روان‌شناختی اجتماعی و کنش‌های متقابل مشترک با مردم در تمام بخش‌های یک ساختار اجتماعی جست‌وجو کرد. تئوری فرآیند اجتماعی بر کنش‌های متقابل مردم با سازمان‌های گوناگون، نهادها و فرآیندهای اجتماعی تأکید می‌نماید و مطرح می‌کند که اگر روابط موجود در بین مردم از نوع مثبت و گرم باشد، مردم می‌توانند از عهده مسائل اجتماعی برآیند؛ اما اگر این روابط منفی و مخرب باشد، مردم را با مشکل مواجه ساخته و میزان تخلفات ساختمانی را در جامعه افزایش خواهند داد (چلبی و مبارکی، ۱۳:۱۳۸۴).

هم‌چنین محققان در تبیین رابطه بین برخی از ابعاد سرمایه اجتماعی و تخلفات ساختمانی به‌عنوان مؤلفه‌ای از قانون‌گریزی معتقدند، پیوند اجتماعی، اعتماد، همبستگی گروهی، پایبندی به تعهدات و همیاری که جزء شاخص‌های عمده سرمایه اجتماعی محسوب می‌شوند هر یک به نحوی متناظر بانظم اجتماعی هستند. افزایش آن‌ها موجب تقویت نظم و کاهش آن باعث انحرافات اجتماعی، قانون‌شکنی و تخلفات از مقررات و ضوابط ساختمانی و امثال آن می‌شود (زارع شاه‌آبادی و ترکان، ۱۳۹۱: ۸۵)؛ بنابراین چنانچه سرمایه اجتماعی به معنی وجود هنجارهای رفتاری مبتنی بر تشریک‌مساعی

¹- Rubington, E.

²- Agnew, R.

³- Merton, R.

⁴- Cohen, A.

⁵- Klavard & Ohline

باشد، کج رفتاری‌های اجتماعی نیز نشانه فقدان سرمایه اجتماعی است. نتیجه آن که نظم اجتماعی، سرمایه اجتماعی و هم‌نوایی اجتماعی، هر سه مفاهیم متناظر یکدیگرند و نبود هر یک مبین نابهنجاری، انحراف، آسیب اجتماعی و اختلال در نظام کارکردهای نهادی مختلف در جامعه است (صدیق سروستانی، ۱۳۸۳: ۲۱).

از نظر پوتنام اعتماد از عناصر ضروری برای تقویت همکاری بوده و حاصل پیش‌بینی پذیری رفتار دیگران است که در یک جامعه کوچک از طریق آشنایی نزدیک با دیگران حاصل می‌شود، اما در جوامع بزرگ‌تر و پیچیده‌تر، یک اعتماد غیرشخصی‌تر ضرورت می‌یابد. با این وجود مسئله اعتماد بین مردم و حکومت یکی از مباحث قابل توجه در ایجاد سرمایه اجتماعی و بالطبع حل آسیب‌های اجتماعی است (شریفیان ثانی، ۱۳۸۱: ۸).

کاکس (۱۹۹۷) معتقد است روابط اجتماعی در صورتی به منبعی بالقوه برای تحقق اهداف جمعی درمی‌آید که در فضای اعتماد آمیز و مبتنی بر هنجارهای دعوت‌کننده به مشارکت و کمک و مساعدت به دیگران بنا شده باشد. هر جامعه‌ای که اعضای غیرقابل اعتماد زیادی دارد، فاقد تجارب و انتظارات مثبت هستند، در مورد رعایت مقررات و ضوابط ساختمانی مشکلات اساسی دارند. خیلی مشکل‌تر است که جماعتی را متقاعد کنیم تا سبک زندگی سالم‌تری را پیش بگیرند، اگر پیام از سوی افرادی باشد که اعتماد زیادی نسبت به آن‌ها وجود ندارد. سطح پایین اعتماد موجب رفتار ضداجتماعی می‌شود. اعتماد برای پذیرش قوانین (قانون‌گرایی) لازم است. کاکس اعتقاد دارد که وقتی تمرکز بر تغییر رفتار گروه‌های فرعی در درون یک گروه مشخص است، تغییر در رفتار محتمل نیست مگر درجه‌ای از اعتماد اجتماعی و مدنی وجود داشته باشد، در غیر این صورت، منابع اختیار و قدرت از هیچ‌گونه اختیار و احترامی برخوردار نخواهند بود که به آن متکی باشند (کاکس، ۱۹۹۷ به نقل از شریفیان ثانی: ۱۵).

والتر رکلس و همکارانش علل زیر ساز بسیاری از ناهنجاری‌های اجتماعی را احساس عدم امنیت اقشار جامعه می‌دانند و معتقدند که رفتارهای معطوف به احساس ایمنی بیشتر زاییده امنیت محیط‌های زندگی است. بر این اساس وجود تخلفات مختلف و آسیب‌های اجتماعی در جامعه سبب ایجاد احساس ناامنی می‌شود (نوروزی و فولادی سپهر، ۱۳۸۸: ۱۳۹). مرتن نیز فقدان امنیت در یک جامعه را مساوی بی‌نظمی اجتماعی و بروز رفتارهای انحرافی قلمداد می‌کند و این حالت را ناشی از شکاف بین اهداف و هنجارهای فرهنگی و ظرفیت‌های ساختار اجتماعی برای نیل به موفقیت می‌داند. در مجموع از نظر وی وجود تخلف از مقررات و ضوابط، بی‌اهمیت شدن قوانین و مقررات، قانون‌شکنی و قانون‌گریزی همگی نشانه‌های چنین حالتی در جامعه هستند (همان: ۱۳۵)؛ بنابراین در جمع‌بندی کلی درباره نظریات مطرح‌شده در این زمینه، می‌توان از دو استدلال بنیادی کاهش تخلفات ساختمانی تحت تأثیر سرمایه اجتماعی صحبت به میان آورد:

نخست این که سرمایه اجتماعی به سبب ایجاد پتانسیل مثبتی که در فرد ایجاد می‌کند، هزینه‌های روابط و تعاملات اجتماعی را کاهش می‌دهد. در نتیجه باعث تقویت اعتماد، تسهیل همکاری، حل مسالمت‌آمیز تضادها و تنش‌های اجتماعی و کاهش تخلفات و قانون‌گریزی می‌شود، به صورتی که در چنین فضایی افراد به شکل مؤثرتری بر فرصت‌طلبی و مشکلات مربوط به عمل جمعی‌شان فائق می‌آیند. دوم این که سرمایه اجتماعی تنها به منزله مجموعه‌ای از نهادها، انجمن‌ها و گروهایی که دورهم جمع می‌باشند و به یکدیگر چسبیده‌اند نیست، بلکه بیانگر شدت و نوع رابطه بین آن‌ها و بین کنشگران در

جامعه است؛ بنابراین، در صورتی که در جامعه بین اعضاء پیوندها و روابط گرم وجود داشته باشد، بهتر می‌توانند در برابر مسائلی که در کنش جمعی شان با آن‌ها مواجه می‌شوند، غلبه کنند و از این طریق پتانسیل تخلفات و الگوهای قانون شکنانه و متضاد از سوی افراد در جامعه کاسته خواهد شد.

پیشینه پژوهش

در سال‌های اخیر مفهوم سرمایه اجتماعی و ارتباط آن با مشکلات اجتماعی در حوزه‌های مختلف، کانون توجه در سطوح بین‌المللی منطقه‌ای و ملی بوده است (زارع شاه‌آبادی و ترکان، ۱۳۹۱: ۸۵). البته لازم به ذکر است که با وجود کندوکاوهای به‌عمل آمده پژوهش‌های بسیار اندکی در سطح ملی به ارتباط دو مفهوم سرمایه اجتماعی و تخلفات ساختمانی پرداخته‌اند و حتی پژوهشی تحت این عنوان در منابع خارجی مشاهده نگردید. در ادامه سعی می‌شود به بیان نتایج برخی از پژوهش‌های انجام شده در زمینه تأثیر سرمایه اجتماعی بر مسائل اجتماعی که به‌نوعی متناسب با موضوع پژوهش حاضر است، پرداخته شود.

جدول شماره ۲- مهم‌ترین منابع موجود در رابطه با سرمایه اجتماعی و تخلفات ساختمانی

نویسنده/نویسندگان	سال	مهم‌ترین نتایج پژوهش
کاواچی و همکاران ^۱	۱۹۹۹	در بررسی‌های خود نتیجه گرفتند که اعتمادی که در شبکه‌های رسمی و غیررسمی وجود دارند به مردم کمک می‌کند تا تلاش‌های پیشگیری در برابر مسائل اجتماعی را ارتقاء دهند.
لدرمن و همکاران ^۲	۱۹۹۹	در بررسی خود نشان دادند که ارزش‌ها و هنجارهای مشترک می‌تواند سطح تخلف در جامعه را کاهش دهد یا پایین نگه دارد و در نتیجه از وقوع جرم پیشگیری کند. این تحقیق در ۳۹ کشور توسعه‌یافته و در حال توسعه انجام شده است.
ریچارد و ویلز ^۳	۲۰۰۴	در تحقیقی تحت عنوان «تأثیر کار غیرقانونی و موانع قانون‌گرایی» به این نتیجه رسیدند که میزان قانون‌گرایی افراد جامعه تابع سطح ارتباطات اجتماعی با دیگران است. به عبارت دیگر هرچه سطح ارتباطات اجتماعی فرد (به‌عنوان مؤلفه‌ای از سطح شهروندی) با دیگران بیشتر باشد، آثار مثبت‌تری بر رعایت قانون از جانب فرد دارد.
صداقت	۱۳۸۴	در پژوهشی تحت عنوان «بررسی عوامل اجتماعی-فرهنگی مؤثر بر قانون‌گریزی و قانون‌گرایی در بین شهروندان شهر تبریز» نشان داد که قانون‌گرایی به متغیرهای سطح شهروندی، مشارکت اجتماعی، نگرش دینی و نگرش به قانون بستگی دارد. به صورتی که هرچه سطح مشارکت اجتماعی شهروندان همراه با عدم فقر فرهنگی و اجتماعی باشد، به همان مقدار نیز قانون‌گرایی آنان بالاتر است.
چلبی و مبارکی	۱۳۸۴	در تحقیقی با عنوان «تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و جرم در سطوح خرد و کلان» به این نتیجه دست یافتند که هم در سطح کلان و هم در سطح خرد بین سرمایه اجتماعی و جرم رابطه منفی و معنی‌داری وجود دارد. به عبارت دیگر در سطح خرد هرچه میزان سرمایه فرد افزایش یابد از میزان جرائم غیر مختوم به زندان او کاسته شده و جرائم کم‌تری از او سر می‌زند. هم‌چنین نتایج در سطح کلان حاکی از

^۱- Kawachi, I. et al

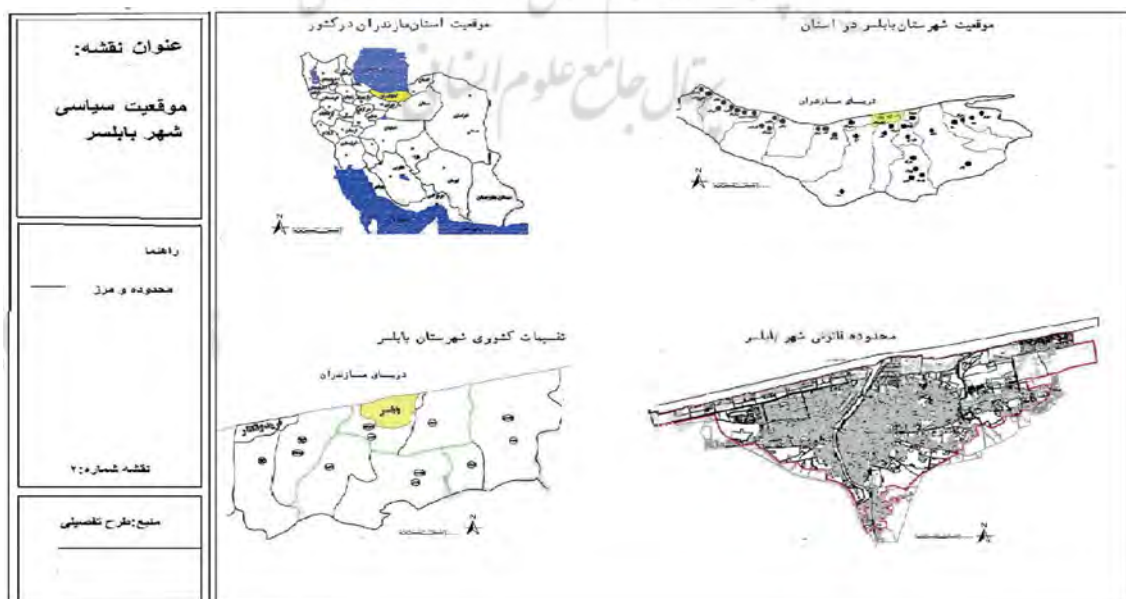
^۲- Lederman, D

^۳- Richard, Wills A.

<p>آن است که هرچقدر میزان سرمایه اجتماعی یک جامعه بیش تر باشد، میزان جرم در آن جامعه کاهش خواهد یافت. هم چنین نتایج نشان داد که معرف اعتماد اجتماعی در سطح کلان در مقایسه با معرف های دیگر سرمایه اجتماعی نسبت به تبیین جرم جوامع، تعیین کننده تر بود و دارای اهمیت خاصی است. به طوری که هر جامعه ای که دارای اعتماد بالایی باشد افراد آن جامعه کم تر مرتکب جرائم مختلف خواهند شد و بالعکس.</p>		
<p>در پژوهشی تحت عنوان «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و انواع قانون گریزی در بین شهروندان شهر بوکان» به این نتیجه دست یافت که بین سرمایه اجتماعی و انواع قانون گریزی، رابطه منفی و معنی داری وجود دارد. به عبارت دیگر هرچه بر میزان سرمایه اجتماعی شهروندان افزوده شود از میزان قانون گریزی ابزاری، اعتراضی (نا هم نوایی) و اخلاقی شهروندان کاسته خواهد شد.</p>	۱۳۸۸	ناصری
<p>در پژوهش خود تحت عنوان «رابطه سرمایه اجتماعی و تخلفات ساختمانی در بین شهروندان شهر یزد» به بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و قانون گریزی پرداخته و نتیجه می گیرند که حد متوسط میزان سرمایه اجتماعی در بین شهروندان شهر یزد پایین و میزان قانون گریزی آنان برابر با حد متوسط است.</p>	۱۳۹۱	زارع شاه آبادی و ترکان

محدوده مورد مطالعه

شهر بابلسر در نوار ساحلی دریاچه خزر با مساحت ۱۳۵۰ هکتار در مصب رودخانه بابل رود استقرار دارد و بر اساس آخرین آمار سرشماری عمومی نفوس و مسکن دارای جمعیتی بالغ بر ۴۹ هزار نفر است (شهرداری بابلسر، ۱۳۹۰). در شهر مذکور دو کارکرد گردشگری و دانشگاهی و فعالیت های وابسته به آن غالب است. طبق بررسی های صورت گرفته مشخص گردیده است که آمار تخلفات ساختمانی در سال های اخیر در این شهر رو به افزایش بوده است. از آنجایی که بابلسر یک شهر دانشگاهی است و دانشگاه مازندران در قبال دادن خوابگاه به دانشجویان در تنگنا قرار دارد لذا بر این اساس دانشجویان تمایل به گرفتن مسکن در این محدوده می باشند و هم چنین وجود بازارهای اصلی شهر و مراکز اداری همه دست به دست هم می دهند تا باعث شود مالکین این محدوده به هر شکلی دست به تخلف بزنند.

شکل شماره ۱- نقشه شهر بابلسر در پهنه سرزمینی (منبع: طرح جامع بابلسر)

روش پژوهش

روش پژوهش موردنظر پیمایشی و جهت تدوین مبانی و چارچوب نظری پژوهش از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است. برای جمع‌آوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه بهره گرفته شده است. جامعه آماری پژوهش شهروندان شهر بابلسر می‌باشند. از میان شهروندان شهر بابلسر ۳۷۰ نفر با استفاده از فرمول کوکران بر اساس نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب با حجم و درنهایت نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب گردیدند. پس از تهیه سؤالات پرسش‌نامه و اصلاحات علمی و ادبی توسط ناظران و چند تن از کارشناسان از ضریب آلفای کرونباخ برای بررسی پایایی پرسش‌نامه استفاده شد. ضرایب آلفای کرونباخ هرکدام از سازه‌های به‌کاررفته در پژوهش در جدول شماره ۳ گزارش شده است.

جدول شماره ۳- ضریب آلفای کرونباخ مربوط به پایایی مقیاس تحقیق

متغیر	ضریب پایایی
تخلفات ساختمانی (کلی)	۰/۷۳
سرمایه اجتماعی (کلی)	۰/۸۱
اعتماد به مجریان قانون	۰/۸۷
آگاهی به قوانین	۰/۸۴
مشارکت اجتماعی	۰/۷۸
اعتماد بین اشخاص	۰/۷۴
هنجارهای اجتماعی	۰/۸۳

بحث و یافته‌ها

نتایج آماره‌های توصیفی نشان داده است که از مجموع ۳۷۰ نفر از شهروندان موردبررسی در این پژوهش ۶۷/۸ درصد را مردان و ۳۲/۲ درصد را زنان تشکیل داده است و از این تعداد بیش‌تر در گروه سنی ۶۸-۳۸ سال قرار داشتند و میانگین سنی آنان ۴۹ سال می‌باشد. ۱/۵ درصد از پاسخ‌گویان بی‌سواد، ۱۲ درصد دارای سیکل، ۲۸/۷ درصد دیپلم، ۳۰/۹ درصد کارشناسی، ۲۵/۴ درصد کارشناسی ارشد و ۲ درصد دارای تحصیلات دکتری بوده‌اند. هم‌چنین میانگین سرمایه اجتماعی شهروندان ۴۲/۸ و میانگین میزان تخلفات ساختمانی هم ۵۸/۲ درصد بوده است؛ بنابراین میزان سرمایه اجتماعی شهروندان از حد متوسط پایین‌تر و میزان تخلفات ساختمانی آن‌ها بالاتر از حد متوسط است.

جدول شماره ۴- میانگین سرمایه اجتماعی و ابعاد آن

ابعاد سرمایه اجتماعی	حداقل	حداکثر	میانگین
اعتماد به مجریان قانون	۰	۱۰۰	۳۹,۵
آگاهی به قوانین	۰	۱۰۰	۴۹,۶
مشارکت اجتماعی	۰	۱۰۰	۵۶,۷

اعتماد بین اشخاص	۰	۱۰۰	۴۱,۵
هنجارهای اجتماعی	۰	۱۰۰	۵۰,۴
جمع	۰	۱۰۰	۴۲,۸

جدول شماره ۵- توزیع درصدی و آماره‌های توصیفی مؤلفه‌های تخلفات ساختمانی پاسخ‌گویان

توزیع درصدی و آماره‌ها							مؤلفه‌های تخلفات ساختمانی
میانگین	ک. مخالف	متوسط	موافق	ک. مخالف	میانگین	میانگین	
۴	۶,۹	۱۵,۵	۴۸,۶	۸,۳	۳,۵۴	۴	عدم اعتماد شهروندان به سیاست‌های مدیریت شهری و همراهی نکردن با آن
۴	۱۲,۲	۱۸,۸	۴۱,۱	۴,۱	۳,۶۱	۴	عادی شدن تخلف و نادیده گرفتن آن به عنوان یک جرم از سوی مردم
۴	۳,۶	۲۴,۱	۴۵,۸	۱۵,۶	۳,۶۳	۴	پیشرفت کارها در صورت عدم رعایت ضوابط و مقررات ساختمانی
۴	۱۱,۱	۲۳,۷	۳۴,۹	۸,۸	۳,۶۵	۴	رعایت نکردن ضوابط و مقررات حتی مخالف آن چیزی که درست است
۴	۹,۱	۱۸,۲	۴۲,۸	۲,۸	۳,۵۹	۴	عدم توجه ضوابط و مقررات ساختمانی برای شهروندان
۴	۱۲,۹	۲۷,۸	۳۶,۷	۸,۱	۳,۶۱	۴	رعایت ضوابط و مقررات حتی مغایر با برخی از ارزش‌های فردی
۴	۲۳,۶	۲۱,۳	۱۲,۸	۷,۹	۳,۶۹	۴	وضع شدن ضوابط و مقررات برای سود بردن عده‌ای خاص
۴	۵,۹	۱۷,۹	۲۲,۲	۴,۲	۳,۶۶	۴	عدم آگاهی شهروندان از پیامدهای وقوع تخلف

همان‌گونه که در جدول فوق مشاهده می‌شود ۴۸/۶ درصد از پاسخ‌دهندگان موافق‌اند که عدم اعتماد شهروندان به سیاست‌های مدیریت شهری و همراهی نکردن با آن از دلایل اصلی بروز تخلفات ساختمانی می‌باشد. در همین رابطه عادی شدن تخلف و نادیده گرفتن آن به عنوان یک جرم از سوی مردم ۴۱/۱ درصد موافق پیشرفت کارها در صورت عدم رعایت ضوابط و مقررات ساختمانی، با ۴۵/۸ درصد موافق رعایت نکردن ضوابط و مقررات حتی مخالف آن چیزی که درست است، با ۳۴/۹ درصد موافق عدم توجه ضوابط و مقررات ساختمانی برای شهروندان، با ۴۲/۸ درصد موافق رعایت ضوابط و مقررات حتی مغایر با برخی از ارزش‌های فردی، با ۳۶/۷ درصد موافق وضع شدن ضوابط و مقررات برای سود بردن عده‌ای خاص با ۳۳/۹ درصد موافق و در نهایت عدم آگاهی شهروندان از پیامدهای وقوع تخلف با ۴۹,۸ درصد موافق بیش‌ترین ارقام را در جدول فوق به خود اختصاص داده است؛ بنابراین میزان تخلف از قوانین و مقررات و ضوابط ساختمانی شهروندان شهر بابلسر به لحاظ اکثر مؤلفه‌ها، متوسط رو به بالاست.

جدول شماره ۶- توزیع درصدی و آماره‌های توصیفی مؤلفه‌ها و شاخص‌های سرمایه اجتماعی شهروندان بابلسر

توزیع درصدی و آماره‌ها							مؤلفه‌ها و شاخص‌های سرمایه اجتماعی
میانگین	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	
۴۱,۹	اعتماد به مجریان قانون						
۳	۱۴,۸	۱۸,۹	۳۱,۵	۲۵,۴	۹,۴	۳,۶۳	میزان اعتماد به وکلای دادگستری

۳	۳,۴۷	۱۹,۷	۳۵,۸	۲۳,۹	۱۲,۷	۸,۹	اعتماد مردم به نیروی انتظامی
۳	۳,۵۷	۲۱,۲	۴۴,۹	۲۲,۲	۸,۹	۲,۸	میزان اعتماد به ضوابط و مقررات ساختمانی
۳	۳,۳۴	۱۲,۸	۲۵,۳	۳۱,۱	۲۱,۸	۱۸,۵	اعتماد به مجریان قوانین ساختمانی
۴۰,۹	۴۳,۷	آگاهی به قوانین					
۳	۲,۹۶	۱۱,۱	۲۳,۸	۲۵,۸	۲۳,۷	۱۵,۷	آگاهی به قوانین کمیسیون ماده ۱۰۰
۲	۲,۹۳	۲۲,۴	۱۲,۳	۳۱,۵	۲۳,۴	۱۰,۴	آگاهی به قوانین ماده ۵
۳	۳,۹۹	۴,۹	۴۵,۹	۲۳,۹	۱۸,۳	۸,۴	آگاهی به قوانین موجر و مستأجر
۳	۳,۶۱	۶,۷	۱۲,۱	۴۹,۶	۱۲,۷	۱۸,۹	آگاهی به قوانین ساختمانی
۴۹,۸	۴۴,۹	مشارکت اجتماعی					
۲	۲,۸۷	۹,۹	۳۲,۱	۳۹,۶	۱۳,۵	۴,۹	شرکت در سخنرانی‌های مدیران شهری
۳	۳,۵۹	۶,۶	۲۶,۲	۳۸,۴	۱۰,۱	۱۸,۷	ارائه پیشنهاد به مدیریت شهری عملکرد بهتر
۲	۲,۵۱	۸,۵	۱۰,۲	۴۰,۳	۱۲,۸	۲۶,۴	همکاری با مدیریت شهری
۴۸,۷	۴۳,۲	اعتماد بین اشخاص					
۳	۳,۳۳	۹,۲	۱۸,۹	۳۳,۴	۲۲,۱	۱۷,۴	اعتماد افراد به دوستان و خویشاوندان
۳	۳,۴۷	۴,۹	۱۴,۲	۴۵,۳	۲۵,۴	۱۱,۱	پایبندی به قول و قرار
۳	۳,۲۳	۱۱,۸	۱۲,۳	۳۹,۸	۱۴,۸	۲۲,۳	اعتماد اشخاص به یکدیگر
۴۵,۵	۴۰,۷	هنجارهای اجتماعی					
۲	۲,۹۱	۱۱,۸	۱۲,۳	۳۴,۷	۱۸,۹	۲۲,۴	آگاهی دادن به دوستان از ضوابط ساختمانی
۳	۳,۱۱	۷,۹	۱۰,۸	۳۹,۲	۲۲,۸	۱۵,۹	تلاش برای بهبود اوضاع محل زندگی
۳	۳,۹۸	۱۳,۹	۱۲,۶	۴۴,۷	۱۹,۱	۱۱,۹	همکاری با مدیران شهری
۳	۳,۷۷	۱۹,۳	۱۴,۹	۴۳,۱	۱۳,۳	۷,۹	رعایت اصول و قواعد خاص و عام شهری

با توجه به جدول شماره ۶ ارقام مندرج در آن نشان می‌دهد که میانگین سرمایه اجتماعی شهروندان شهر بابلسر در بعد اعتماد به مجریان قانون در کم‌ترین میزان (۳۵/۵) و در بعد مشارکت اجتماعی در بیش‌ترین میزان خود (۴۴/۹) می‌باشد. در رابطه با بعد اعتماد به مجریان قانون ۴۴/۹ درصد از شهروندان اعتماد زیاد به قوانین و ضوابط ساختمانی دارند. در بعد آگاهی به قوانین که میانگین آن ۴۳/۷ درصد می‌باشد ۴۵/۹ درصد از شهروندان آگاهی زیادی نسبت به قوانین موجر و مستأجر دارند. در بعد مشارکت اجتماعی با میانگین ۴۴/۹ درصد می‌باشد، همکاری با مدیریت شهری از سوی شهروندان ۴۰/۳ درصد است. در بعد اعتماد بین اشخاص که میانگین آن ۴۳/۲ درصد است ۴۵/۳ درصد از شهروندان پایبندی متوسطی به قول و قرار دارند و در نهایت در بعد هنجارهای اجتماعی با میانگین ۴۰/۷ درصد همکاری با مدیران شهری با ۴۴/۷ درصد در حد متوسط است؛ بنابراین می‌توان گفت میزان سرمایه اجتماعی شهروندان شهر بابلسر به لحاظ اکثر مؤلفه‌ها و ابعاد پایین است.

جدول شماره ۷- مقایسه میانگین سرمایه اجتماعی و میزان تخلفات ساختمانی بر اساس جنسیت

تخلفات ساختمانی			سرمایه اجتماعی			جنسیت	متغیر
Sig value	T value	Mean	Sig value	T value	Mean		
۰,۶۶۱	۰,۱۱۸	۳۸,۷۱	۰,۰۰۰	۳,۱۴	۴۳,۱۳	مرد	جنسیت
		۳۱,۰۵			۴۸,۷۶	زن	

با توجه به جدول شماره ۷ میانگین سرمایه اجتماعی در زنان بیش تر از مردان است و این تفاوت از لحاظ آماری نیز معنی دار است. هم چنین میزان تخلفات ساختمانی در بین مردان بیشتر از زنان می باشد و تفاوت معنی داری وجود دارد.

جدول شماره ۸- تحلیل واریانس سرمایه اجتماعی و تخلفات ساختمانی بر اساس شغل شهروندان

تخلفات ساختمانی			سرمایه اجتماعی			مشاغل	متغیر
Sig value	T value	mean	Sig value	T value	mean		
۰,۱۸۸	۸۲,۰۴	۷۳,۳۶	۰,۰۰۰	۳,۲۷	۳۰,۲	بی سواد	وضعیت اشتغال
		۵۶,۴۹			۴۱,۳	سیکل	
		۴۶,۴۴			۴۴,۵	دیپلم	
		۳۹,۸۷			۵۴,۸	فوق دیپلم	
		۲۹,۶۷			۵۹,۴	کارشناسی	
		۲۳,۷۸			۶۸,۹	کارشناسی ارشد	
		۱۸,۰۵۶			۷۳,۶	دکتری	

مطابق با جدول ۸ سرمایه اجتماعی در بین شهروندانی که دارای سطح تحصیلات بالاتری می باشند رقم بالاتری را نشان می دهد، به گونه ای که میانگین سرمایه اجتماعی در بین افرادی که دارای سرمایه اجتماعی می باشند ۷۳/۶ درصد می باشد. همچنین میانگین تخلفات ساختمانی نیز با افزایش تحصیلات کاهش می یابد. بدین صورت که افرادی که دارای تحصیلات بالاتری می باشند تمایل کمتری برای ارتکاب به تخلف ساختمانی دارند.

جدول شماره ۹- نتایج رگرسیون چند متغیره بین متغیرهای مستقل و تخلفات ساختمانی

Sig value	T value	ضریب استاندارد شده	ضریب خام		گویه ها
		Beta	Std. Error	B	
۰,۰۰۰	۳,۴۹	-	۱,۰۹	۵۱,۲۴۷	مقدار ثابت
۰,۰۰۰	۳,۸۹	-۰,۳۴۵	۰,۵۵	-۰,۴۵۱	آگاهی به قوانین
۰,۰۰۰	۳,۵۶	-۰,۲۸۹	۰,۹۸	-۰,۳۹۴	هنجارهای اجتماعی
۰,۰۰۱	۳,۳۴	-۰,۴۰۱	۰,۵۶	-۰,۴۵۸	اعتماد به مجریان قانون

R=0.243 R2=0.186 R2 Adj=0.112

تحلیل رگرسیون چند متغیره میزان تخلفات ساختمانی بر اساس متغیرهای وارد شده به مدل، نشان داده است که سه متغیر مستقل، آگاهی به قوانین، هنجارهای اجتماعی و اعتماد به مجریان قانون در مدل رگرسیونی باقی ماندند که ضریب همبستگی چندگانه آن‌ها با رضایت شغلی برابر با $R=0,243$ و ضریب تعیین تعدیل شده برابر با $Adj-R^2=0,112$ به دست آمده است و این ضریب بیانگر آن است که با استفاده از واریانس ترکیب خطی متغیرهای مستقل موجود در معادله رگرسیونی می‌توان ۱۲ درصد از واریانس تخلفات ساختمانی شهروندان را توضیح داد. مابقی تغییرات متغیر تخلفات ساختمانی به دلیل پیچیده و چندبعدی بودن متغیر وابسته ناشی از تأثیر سایر عوامل می‌باشد.

نتیجه‌گیری

تخلفات ساختمانی یکی از مسائل اجتماعی حاد در نظام شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری ایران است. آمار رفتارهای خلاف قانون در جامعه به‌طور چشم‌گیر در حال افزایش است، از این رو می‌توان گفت که تخلفات ساختمانی به یک مسئله اجتماعی تبدیل شده است و تداوم آن، نظام اجتماعی را با آسیب‌های جدی مواجه خواهد ساخت. از آنجایی که تخلفات ساختمانی با متغیرهای فراوانی در ارتباط می‌باشد در پژوهش حاضر به بررسی رابطه آن با متغیر سرمایه اجتماعی پرداخته شده است. نتایج این پژوهش نشان داده است که میزان سرمایه اجتماعی شهروندان از حد متوسط کم‌تر و میزان تخلفات ساختمانی آن‌ها بیش‌تر از حد متوسط است. از نتایج دیگر این پژوهش این است که میزان سرمایه اجتماعی و تخلفات ساختمانی در بین شهروندانی که دارای مشاغل سطح بالا و حرفه‌ای هستند متفاوت است، به گونه‌ای که افرادی که دارای تحصیلات بالاتر و مشاغلی با رتبه بالاتر اجتماعی دارند میزان ارتکاب به تخلف از مقررات و قوانین ساختمانی کمتر است که مطابق با نتایج یافته‌های چلبی و مبارکی (۱۳۸۴) است که نشان داده است که هرچقدر جامعه‌ای از لحاظ اقتصادی توسعه بالایی داشته باشد میزان سرپیچی از قوانین و مقررات در آن جامعه کم‌تر خواهد بود. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که در مجموع بین سرمایه اجتماعی و تخلفات ساختمانی رابطه منفی، نسبتاً متوسط و معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر، هرچقدر میزان سرمایه اجتماعی فرد افزایش یابد از میزان تخلف از ضوابط و مقررات ساختمانی او کاسته شده و رفتارهای قانون شکنانه کم‌تری از وی سر می‌زند که این نتیجه با نتایج پژوهش زارع شاه‌آبادی و ترکان (۱۳۹۱) و ناصری (۱۳۸۸) که معتقدند بین سرمایه اجتماعی و انواع قانون‌گریزی رابطه منفی و معنی‌داری وجود دارد همخوان است. نتیجه معادله رگرسیونی در بین کل پاسخ‌گویان نیز نشان داده است که هرچند ابعاد سرمایه اجتماعی هرکدام به صورت جداگانه تأثیر منفی و معناداری بر روی تخلفات ساختمانی داشته است، اما در بین آن‌ها شاخص اعتماد به مجریان قانون بیش‌ترین میزان تبیین تخلفات ساختمانی را به خود اختصاص داده است و در مجموع به ترتیب سه متغیر مستقل، آگاهی به قوانین، هنجارهای اجتماعی و اعتماد به مجریان قانون در مدل رگرسیونی توانسته‌اند درصدی از تغییرات تخلف از ضوابط ساختمانی را توضیح دهند که با نتایج پژوهش زارع شاه‌آبادی و ترکان (۱۳۹۱) همپوشی دارد. همچنین نتایج تحقیق حاضر با بیشتر یافته‌های تحقیقات پیشین (مداح و شریف، ۱۳۸۹؛ هزارجریبی و اسدالله، ۱۳۹۱؛ لدرمن و همکاران، ۱۹۹۹؛ کاواچی و همکاران ۱۹۹۹) همخوانی دارد.

منابع

- ۱- چلبی، مسعود و مبارکی، محمد (۱۳۸۴) تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و جرم در سطوح خرد و کلان، مجله جامعه‌شناسی ایران، تابستان ۱۳۸۴، دوره ۶، شماره ۲، صص ۴۴-۳.
- ۲- رابینگتون، ارل (۱۳۸۶) رویکردهای نظری هفت‌گانه در بررسی مسائل اجتماعی، ترجمه رحمت‌الله صدیق سروستانی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۳- شریفیان ثانی، مریم (۱۳۸۴) سرمایه اجتماعی: مفاهیم اصلی و چارچوب نظری، فصلنامه علمی و پژوهشی رفاه اجتماعی، زمستان ۱۳۸۰، سال ۱، شماره ۲، صص ۱۸-۵.
- ۴- شهرداری بابلسر (۱۳۹۰) مستندات و پرونده‌های مربوط به تخلفات صورت گرفته و آرای صادره توسط کمیسیون ماده ۱۰۰ شهرداری.
- ۵- صداقت، کامران (۱۳۸۴) بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر قانون‌گریزی و قانون‌گرایی شهروندان تبریزی، رساله نامه دکتری جامعه‌شناسی، به راهنمایی صمد کلانتری و رسول ربانی دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان.
- ۶- عمید، حسن (۱۳۹۰) فرهنگ عمید، تهران: انتشارات شهرزاد.
- ۷- فوکویاما، فرانسیس (۱۳۷۹) پایان نظم، ترجمه غلام عباس توسلی، تهران: چاپ اطلس.
- ۸- کامیار، غلامرضا (۱۳۸۷) حقوق شهری و شهرسازی، تهران: انتشارات مجد.
- ۹- کلمن، جمیز (۱۳۷۷) بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- ۱۰- لیتل، دانیل (۱۳۸۱) تبیین در علوم اجتماعی، ترجمه عبدالکریم سروش، تهران: صراط.
- ۱۱- ناصری، عبدالله (۱۳۸۸) بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و انواع قانون‌گریزی در شهر بوکان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، به راهنمایی محمد رضایی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور مرکز تهران.
- ۱۲- نوروزی، فیض‌الله و فولادی سپهر، سارا (۱۳۸۸) بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان ۱۵-۲۱ ساله شهر تهران و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن، فصلنامه راهبرد، زمستان ۱۳۸۸، دوره ۱۸، شماره ۵۳، صص ۱۵۹-۱۲۹.
- ۱۳- واحدی، شهرام (۱۳۸۸) بررسی عوامل مؤثر به قانون‌گرایی شهروندان (مطالعه موردی: شهروندان استان آذربایجان غربی)، فصلنامه انتظام اجتماعی، تابستان ۱۳۸۸، سال ۱، شماره ۲، صص ۶۰-۳۷.
- 14- Alnsour, J. & Meaton, J. (2009) Factors affecting compliance with residential standards in the city of Old Salt Jordan, Habitat International, No33, pp. 301-309.
- 15- Agnew, Robert (1997) Strain and Sub cultural theories of Criminality in Joseph F. Shelley (ed). Criminology: A contemporary Hand book, 2 nd ed, Publishers Belmont, Californian.
- 16- Field, John, (2005) Social Capital, Publisher Routledge.
- 17- Fekade, W. (2000) Deficits of formal urban land management and informal responses under rapid urban growth: An international perspective, Habitat International, Vol 24, No2, pp. 127-150.
- 18- Kahraman, S. & Saati, A. & Misir, S. (2006) Effects of adding illegal storeys to structural systems, Sâdhanâ Academic Journal, Vol 31, No 5, pp. 15-526.
- 19- Kapoor, M. & Blanc, D. (2008). Measuring risk on investment in informal (illegal) housing: Theory and evidence from Pune, India, Journal Regional Science and Urban Economics, No 38, pp. 311-329.
- 20- Kawachi, Jchiro & Kennedy, Bruce P. & Wilkinson, Richard G(1999) Crime: Social Disorganization and Relative Deprivation, Social Science & Medicine Journal, Vol 48, No 6, pp.719-731
- 21- Ioannidis, Ch. & Psaltis, Ch. & Potsiou, Ch. (2009) Towards a strategy for control of suburban informal buildings through automatic change detection. Computers, Environment and Urban Systems Journal, No 33, pp. 64-74.
- 22- Prusack, L. (2001) How to Invest in Social Capital, Harvard Business Review Journal, Vol 76, No 1, pp. 87-93.

- 23- Richard, M. & Wills, A. (2004) Impacts of illegality & barriers to legality a diagnostic analysis of illegal logging in Honduras and Nicaragua, *International Forestry Review (IFR)*, pp. 282-292.
- 24- Rukwaro, R. W. (2009) The owner occupier democracy and violation of building bylaws, *Habitat International*, No 33, pp.485-498.
- 25- Zegarac, Z. (1999) Illegal construction in Belgrade and prospects for urban development planning. *Cities*, Vol 16, No 5, pp. 365-370.

